ČIA KELIO PRADŽIA

2019 m. sausio 25 d. Nr. 2

Jie garsina Ukmergės kraštą

Sukanka 125 metai, kai 1894 m. sausio 7 d. (20 d.) Debeikiuose, Utenos apskrityje, gimė Jonas Raščius, kariškis, Lietuvos kariuomenės savanoris (1919–1922), mokytojas, tremtinys. 1924–927 m. mokytojavo Ukmergės valdžios gimnazijoje, 1927–1930 m. – Ukmergės miesto ir apskrities viršininkas. 1941 m. suimtas ir ištremtas į Rešotų lagerį (Krasnojarsko kraštas), 1951 m. perkeltas į Počioto lagerį (Abakano rajonas, Krasnojarsko kraštas), kur ir mirė 1951 m. spalio 1 d.

***

Sukanka 95 metai, kai 1924 m. sausio 17 d. Ukmergėje gimė Leonas Kamarauskas, skulptorius. Mirė 1996 m. spalio 17 d. Vilniuje.

***

Sukanka 50 metų, kai 1969 m. sausio 21 d. Tarakų kaime, Siesikų apylinkėje, Ukmergės rajone, gimė Deimantas Karvelis, istorikas, humanitarinių mokslų daktaras, docentas, Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakulteto prodekanas. Parašė keletą knygų.

***

Sukanka 105 metai, kai 1914 m. sausio 26 d. Bajorų kaime, Želvos valsčiuje, Ukmergės apskrityje, gimė Pranas Gaida-Gaidamavičius, prelatas, teologijos daktaras, vienas žinomiausių lietuvių teologų, žurnalistų, redaktorių, patriotų, publicistų, poliglotų. Kelių knygų autorius. Už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi, Komandoro didžiuoju kryžiumi ir Sausio 13-osios atminimo medaliu. Mirė 2013 m. liepos 24 d. Palaidotas Kaišiadorių katedros šventoriuje.

***

Sukanka 60 metų, kai 1959 m. sausio 29 d. Toliūnų kaime, Deltuvos apylinkėje (dabar Siesikų seniūnija), Ukmergės rajone, gimė Albinas Kuliešis, fotomenininkas, poetas, Lietuvos nepriklausomųjų rašytojų sąjungos narys (nuo 2008 m.). Išleido eilėraščių knygas „Žodžiai, kuriais tu netikėjai“ (2007), „Pamesti eilėraščiai“ (2013), fotografijų albumų ir kalendorių, atvirukų rinkinių ir kt.

***

Sukanka 75 metai, kai 1944 m. sausio 29 d. Ukmergėje gimė Janina Lukšėnienė, restauravimo technologė chemikė. Parengė tekstilės, popieriaus, geležies dirbinių, archeologinio gintaro restauravimo ir konservavimo metodikas. Lietuvos ir užsienio spaudoje paskelbė straipsnių konservavimo ir restauravimo klausimais. 2005 m. už muziejininkystės ir muziejų vertybių restauravimo darbus paskirta Kultūros ministerijos premija.

Ukmergės rajono savivaldybės Vlado Šlaito viešosios bibliotekos inf.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Nobelio premijos laureatas – Aronas Klugas

Lietuvoje yra gimę vos trys prestižinės Nobelio premijos laureatai.

Vienas iš jų – iš Ukmergės rajono, Želvos miestelio, kilęs mokslininkas Aronas Klugas.

Sulaukęs garbaus amžiaus mirė jis pernai rudenį – lapkričio 20 d.

Aronas Klugas gimė 1926 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos žydų pirklio Lozaro Klugo ir namų šeimininkės Beilės Silin-Klug šeimoje, Želvoje.

Istoriniai šaltiniai byloja, kad jo tėvas vertėsi gyvulių auginimu, prekyba, mokėjo gaminti balnus. Tėvas pasižymėjo išskirtiniu raštingumu, švietėjiška veikla ir bičiulyste su želviečiais lietuviais, tarp kurių turėjo didelį autoritetą.

Apie 1928 m. Klugų šeima paliko Lietuvą ir emigravo į Pietų Afrikos Respubliką. Želviškiai įsikūrė Durbane. Būsimasis mokslininkas mokėsi Durbane, vėliau Vitvatersrando universitete Johanesburge studijavo medicinos mokslus, biochemiją, chemiją.

Universitetą baigė 1945 m. Vėliau studijavo Keiptauno universitete, kur susidomėjo kristalografijos mokslu. Įgijęs magistro laipsnį, Keiptaune toliau gilino žinias ir dirbo mokslinį darbą kristalografijos srityje.

Nuo 1949 metų gyveno Didžiojoje Britanijoje. 1949–1953 m. dirbo Birkbecko koledže, nuo 1962 m. – Kembridžo universitete, kur įgijo mokslų daktaro laipsnį, profesoriaus akademinį vardą.

Mokslininko nuopelnai itin svarbūs pasaulio biomedicinos mokslų istorijoje. Jo sukurta kristalografinė elektroninė mikroskopija atvėrė kelius viso pasaulio mokslininkams išspręsti iki tol neįmanoma laikytą problemą – nustatyti struktūras biologiškai ir mediciniškai svarbių medžiagų, kurių nepavykdavo nustatyti iki tol vyravusiais rentgeno spindulių difrakcijos metodais.

1982 m. už šį pasiekimą Aronui Klugui buvo paskirta Nobelio premija chemijos srityje. Svarbus ir kitas profesoriaus A. Klugo atradimas – cinko pirštų baltymai. Šis atradimas leido sukurti specifiškų įvairioms DNR sekoms sintetinių baltymų, kurie šiuo metu yra taikomi tikslinei įvairių ligų gydymo terapijai bei sudaro galimybę reguliuoti norimų genų pasireiškimą.

Nukelta į 8 p.

Želvos miestelio aikštėje atidengtas Nobelio premijos laureatui A. Klugui skirtas paminklas.

Medicinos mecenatė atsisveikino su Lietuva

Pranė Šlutienė prieš penkerius metus viešėjo Vlado Šlaito viešojoje bibliotekoje.

Rasa GRIŠKEVIČIENĖ

Daugiau kaip du dešimtmečius gyvenusi tarp Amerikos ir Lietuvos, pernai atšventusi 90 metų jubiliejų, žinoma mecenatė JAV lietuvė Pranė Šlutienė prieš keletą dienų išvyko į savo gimtąją Čikagą. Per tuos dvidešimt metų drauge su bendražygiais iš JAV savanorių organizacijos „Lithuanian Mercy Lift“ (LML) ji parūpino Lietuvai paramos, kurios vertė daugiau nei 126,5 mln. JAV dolerių. Atsiųsta per 600 konteinerių su medikamentais, įranga, inventoriumi.

Už nuopelnus nepriklausomybę atkūrusiai Lietuvai 1998 metais tuometinis šalies Prezidentas Valdas Adamkus ją apdovanojo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 1-ojo laipsnio medaliu.

Ne kartą minėto fondo paramos sulaukė ir Ukmergės ligoninė. 2014 metais Vlado Šlaito viešojoje bibliotekoje mecenatė pristatė iš Amerikos atgabentą parodą „20 metų su Lietuva“, pasakojančią apie LML veiklą, jos paramą Lietuvai bei Ukmergei.

Nukelta į 8 p.

VASARIO 16-OSIOS TRADICINIS BĖGIMAS

Pabaiskas-Ukmergė

PROGRAMA

10.00 – 11.00 val. dalyvių registracija Ukmergės kultūros centre
11.15 val. išvykimas nuo Kultūros centro autobusais į Pabaiską
12.00 val. bėgimo startas Pabaiske (distancija 11600 metrų)
12.00 val. startas moksleiviams (nuo miškų urėdijos)
12.10 val. startas vaikams iki 7m. amž. (Kęstučio aikšt.)
12.30 val. vaikų bėgimo apdovanojimai
12.40 – 13.15 val. finišas Ukmergės miesto centre, Kęstučio aikštėje
13.00 – 13.30 val. karšta arbata, vaisiai restorane „Vilkmergė“
13.15 – Bėgimo prizininkų apdovanojimas Kęstučio aikštėje
13.30 – 15.00 val. maudynės Sporto centro plaukimo baseine

DALYVIAI IR APDOVANOJIMAI

Bėgime dalyvauja bėgimo mėgėjai iš Respublikos miestų ir rajonų.
Moksleiviams iki 18 metų būtina gydytojo viza.
Bėgimo dalyviams skirtos proginės gairelės, maitinimas, nemokama plaukimo baseino su sauna paslauga.
Prizininkai vyrų ir moterų įskaitoje užėmę:
1 – 3 vietas apdovanojami taurėmis, medaliais, diplomais.
4 – 6 vietas apdovanojami prizais, diplomais.
Prizais apdovanojami vyriausias ir jauniausias bėgimo dalyviai.

ORGANIZATORIAI

Ukmergės rajono savivaldybės administracijos švietimo ir sporto skyrius
Ukmergės sporto centras

Papildoma informacija teikiama tel.: 8-340-51500, 8-618-24535

NEMOKAMAS MUZIEJAUS LANKYMAS

Paskutinį kiekvieno mėnesio sekmadienį nemokamai lankykite Ukmergės kraštotyros muziejų ir jo skyrius Užugiryje, Vepriuose bei Siesikuose.

Sekmadieniais dirbsime 9-16 val.
www.UkmergesMuziejus.lt, www.facebook.com/muziejus

Ukmergės kraštotyros muziejus: 834063957, 868414460.
Prezidento Antano Smetonos dvaras: 867027306, 864042244.
Užugirio mokykla-muziejus: 867027306.
Veprių krašto muziejus: 867027309.
Siesikų pilis: 861294091.

Nobelio premijos laureatas – Aronas Klugas

Atkelta iš 7 p.

Nuopelnai mokslui

Vienas svarbiausių prof. A. Klugo nuopelnų mokslui – kristalografinės elektroninės mikroskopijos metodai, leidžiantys atkurti trimatę medžiagos struktūrą. Kitas svarbus biochemiko atradimas – vadinamieji cinko pirštų baltymai. Jie specifiškai jungiasi prie tam tikrų DNR sekų. Todėl atsirado galimybė sukurti sintetinių baltymų, specifiškų įvairioms DNR sekoms, ir taikyti juos tikslinei terapijai. Taip pat atsirado galimybė reguliuoti norimų genų raišką.

Mokslininkas 1986–1996 metais vadovavo Molekulinės biologijos laboratorijai Kembridžo universitete ir buvo svarbiausias asmuo įsteigiant dabartinį Wellcome Sanger institutą, atlikusį apie trečdalį žmogaus genomo projekto darbų.

A. Klugas buvo įvairių draugijų, akademijų narys: D. Britanijos karališkosios draugijos prezidentas, Prancūzijos mokslų akademijos užsienio narys, Makso Planko draugijos mokslo pažangai užsienio narys ir kt. Už nuopelnus mokslui, medicinai A. Klugas yra pelnęs daugelį prestižinių apdovanojimų: 1973 m. paskirta Heinekeno premija, 1981 m. suteiktas Luizos Gros Horvic apdovanojimas.

Už išskirtinius pasiekimus mokslinių tyrinėjimų srityje 1985 m. apdovanotas Koplio medaliu. 1988 m. už išskirtinius nuopelnus ir pasišventimą suteiktas Britanijos imperijos riterio titulas. 1995 m. apdovanotas Britanijos imperijos ordinu „Už nuopelnus“. 2005 m. už ypatingus pasiekimus medicinos srityje apdovanotas auksiniu Pietų Afrikos Mapungubvės ordinu.

Atidengtas paminklas

2005 m. Ukmergės rajone, Želvos miestelio aikštėje, atidengtas paminklas iš šio krašto kilusiam Nobelio premijos laureatui.

Tai iš granito iškalta skulptūra, vaizduojanti ant neaukšto keturbriaunio padėtą atverstą knygą su lupa. Skulptūrą sukūrė buvęs Želvos vidurinės mokyklos mokinys skulptorius Vaidotas Ramoška.

Želvos mokyklos muziejuje saugomas 2005 m. iš Kembridžo atsiųstas Arono Klugo ranka rašytas laiškas, kuriame dėkojama želviškiams už jam skirtą dėmesį ir pagarbą bei apgailestaujama, kad savo gimtinės visai neprisimenantis.

„Gimiau 1926 metais Lozarui ir Beilei Klugams Želvoje, bet nepamenu tos vietos, nes buvau dvejų metų vaikas, kai šeima išvyko į Pietų Afriką, ten ir užaugau.

Mano tėvas buvo išmokęs balniaus amato, bet iš tiesų nuo mažens dirbo savo tėvo ūkyje. Užaugo kaime, nes tėvas vertėsi gyvulių auginimu ir prekyba. Tėvas, nors ir nebuvo gerai išsilavinęs, turėjo rašymo dovaną ir paskelbė daug straipsnių sostinės laikraščiuose, buvo, kaip dabar pavadintume, laisvai samdomas žurnalistas. Netrukus, kai aš gimiau, jis emigravo į Durbaną, kur amžiaus pradžioje apsigyveno mano motinos šeimos nariai, o vėliau nusekė ir kiti“, – rašė autobiografijoje prof. A. Klugas.

2000 m. Želvoje lankėsi mokslininko sūnus Davidas, 2011 m. – giminaičiai, tarp kurių ir A. Klugo sesuo Robin.

Žymus fizikas mirė sulaukęs 92 metų.

Vienas iš trijų

Prof. Aronas Klugas – vienas iš trijų Lietuvoje gimusių Nobelio premijos laureatų.

Įdomu tai, kad kiti du laureatai yra gimę visai netoli Ukmergės – kaimyniniuose rajonuose.

Literatūros premijos laureatas rašytojas Česlovas Milošas (1911 – 2004) Nobelio literatūros premija įvertintas 1980 metais.

Jis gimė Šeteniuose, dabartiniame Kėdainių rajone, čia praleido ir dalį vaikystės. 1920 metais atsikėlė į Vilnių, mokėsi Žygimanto Augusto gimnazijoje, studijavo teisę Stepono Batoro universitete, 1933 metais išleido pirmąjį poezijos rinkinį. Vėliau gyveno Lenkijoje, Prancūzijoje, JAV. Palaidotas greta garbingiausių Lenkijos žmonių Krokuvje.

Šiuolaikinio defibriliatoriaus išradėjas prof. Boruchas Lacas gimė Utenoje 1921 metais. Būdamas 14-os su šeima išvyko į JAV, tapo pasaulinio lygio kardiologu.

Išradėjas buvo vienas iš 1985 metų tarptautinio judėjimo „Pasaulio gydytojai prieš branduolinį karą“ lyderių. Brukline veikia prof. B. Loco vardu pavadintas Širdies kraujagyslių centras. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę mokslininkas du kartus lankėsi Utenoje.

Taip pat yra dar keli Nobelio premiją pelnę iškilūs asmenys, kurių tėvai ar seneliai yra gimę Lietuvoje.

Už svarbius pasiekimus

Nobelio premija – kasmetinė premija, skiriama žmonėms ar organizacijoms už svarbius pasiekimus tam tikro mokslo srityje arba už ypač svarbią visuomeninę veiklą. Pirmieji Nobelio taikos premija buvo apdovanoti Žanas Anri Diunanas bei Frederikas Pasė. Iki 2005 kovo mėnesio yra išdalyta 770 premijų.

Premija sukurta gerbiant švedų pramonininko ir išradėjo Alfredo Nobelio, išradusio dinamitą, valią.

Testamentą A. Nobelis pasirašė 1895 m. lapkričio 27 d. Švedijos ir Norvegijos klube Paryžiuje. Pagal šį testamentą A. Nobelis 96 proc. savo turto skyrė 5 premijoms (fizikos, chemijos, fiziologijos arba medicinos, literatūros ir taikos), kurios būtų skiriamos žmonėms, pasitarnavusiems žmonijai.

Viena iš priežasčių, galėjusių paskatinti tokį A. Nobelio sprendimą, buvo dinamito, kuris sukrovė jam turtus, taikymas daugiausia karinėje sferoje.

Per penkerius metus buvo įkurtas Nobelio fondas, o 1901 metais skirtos pirmosios premijos.

Visas premijas, išskyrus taikos, nuo 1902 metų įteikia Švedijos karalius Stokholme, o taikos premija įteikiama Osle, Norvegijoje.

Parengė Vilma Nemunaitienė

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Pagerbė kritusius už tėvynės laisvę

Prie koplytstulpio susirinkę minėjimo dalyviai.

Birutė STUNDIENĖ
Šventupės bendruomenės tarybos narė

Šventupėje stovi koplytstulpis, prie kurio susirenkame švęsti Valstybės dienos, sugiedame himną, tylos minute pagerbiame kritusius už Tėvynės laisvę.

Sausio 13-ąją nemažas būrys šventupiečių čia atėjo paminėti tas dienas, kai kiekvienas lietuvis drebančia širdimi laukė žinių iš Vilniaus, kurios ateidavo ne tik iš televizijos ekrano, bet ir iš žmonių, grįžusių iš naktinių budėjimų prie televizijos bokšto ar spaudos rūmų, pasakojimų.

Gerai, kad lietuvių ginklas tuomet buvo dainos, degančios širdys ir tylus pasipriešinimas...

Mūsų senolė Vanda Urbonavičienė – tų įvykių liudininkė. Su ašaromis akyse ji prisiminė, kaip šaltomis naktimis Vilniuje šildėsi prie laužo, pasidalydama su kitais žmonėmis arbatos puodeliu ar duonos riekele.

Kažkas pasakė: „Tauta, kuri nežino savo istorijos, yra mirusi tauta“. O mes gyvename, žinome savo istoriją, dėl to ir reiškiame pagarbą tiems, kas dainuodami ėjo į mirtį už Lietuvos laisvę. Dėl to ir renkamės prie savo koplytstulpių, kultūros namų, kad savo meilę Tėvynei, jos istorijai parodytume savo vaikams ir anūkams.

Minėjo Laisvės gynėjų dieną

Sausio 13-ąją, po šv. Mišių, Žemaitkiemio seniūnijos salėje vyko Laisvės gynėjų dienos minėjimas. Renginį pradėjo seniūnė Rita Mikutienė, pristatyta bibliotekininkės Ramundos Misiūnienės parengta paroda „Kelias į nepriklausomybę…“ Literatūrinę-muzikinę kompoziciją „Oi neverk, motušėle…“ parodė UKC darbuotojos – Alė Ališauskienė, Ala Bušinskienė – ir Emilija Ališauskaitė. Žiūrėtas režisieriaus Roberto Mulano filmas „Mes dainuosim“.

UŽ inf.

Literatūrinę-muzikinę kompoziciją parodė UKC darbuotojos – Alė Ališauskienė, Ala Bušinskienė – ir Emilija Ališauskaitė.

Medicinos mecenatė atsisveikino su Lietuva

Atkelta iš 7 p.

Fondas baigė savo veiklą, tačiau P. Šlutienės ryšiai su tėvų gimtine, Lietuvoje atrastais bendraminčiais, bičiuliais, kolegomis medikais nenutrūko.

Nutarusi atsisveikinti su mūsų šalimi ir visam laikui sugrįžti į Ameriką, ponia Pranutė paskambino į Ukmergės biblioteką ir pakvietė dar kartą aplankyti ją Vilniuje, J. Marcinkevičiaus gatvėje esančiame bute, kur gyveno viešėdama Lietuvoje.

Į klausimą, kodėl išvyksta iš Lietuvos, mūsų bičiulė atsakė labai paprastai: „Nebeturiu čia ką veikti. Viską jau nuveikiau Lietuvos labui. Čikagoje eisiu į biblioteką, skaitysiu knygas, lankysiu čia veikiantį Balzeko lietuvių kultūros muziejų.“

Jo raštinėje, pasakojo Pranutė, ji turinti savo darbo stalą ir kėdę, kur visuomet mėgdavo padirbėti. Daugiau kaip prieš tris dešimtmečius Čikagoje Stenlio Balzeko įkurtas muziejus renka lituanistinę, ypač su lietuvių išeiviais susijusią, medžiagą, rengia parodas, čia lietuvių ir anglų kalbomis skaitomos paskaitos apie Lietuvą. Muziejaus retų knygų skyriuje sukaupta apie 700 su Lietuva susijusių knygų lietuvių, lotynų, lenkų, rusų, vokiečių, prancūzų, čekų kalbomis, dalis jų išleista dar XVI–XVIII a.

Moteris su šypsena prisipažįsta, jog nuo vaikystės negalėdavo nusėdėti vienoje vietoje, visuomet turėdavo daug įvairių užsiėmimų, nuo penkerių metų šoko tautinius šokius, iki šių dienų turi išsaugojusi net kelis lietuvių tautinius kostiumus. Niekada gyvenime nedirbo tik vieno darbo, visada – po kelis. Greta tarnybos – visuomeninė veikla lietuvių bendruomenėje, įvairi pagalba Lietuvai. Juokdamasi primena, jog pilotavo asmeninį šeimos lėktuvą.

Jos mama gimė Telšiuose, tėvas – Skapiškio miestelyje, Kupiškio rajone, o ji – Amerikoje, į kurią tėvai, kaip ir daugelis tautiečių, kadaise išvyko „laimės ieškoti“. Baigusi Lojolos universiteto Slaugos fakultetą, Pranutė 32 metus dirbo Čikagos ligoninėje slaugytoja, vėliau – administracijoje. Drauge su vyru įkūrė televizijos programą Čikagos lietuviams, gyvavusią trylika metų, rengė radijo laidas, dalyvavo lietuvių išeivių „Santaros-Šviesos“ federacijos veikloje, kur tarp aktyviausių narių buvo ir Valdas Adamkus.

Teko Pranutei, dar paauglei, gyvai pabendrauti ir su Lietuvą 1940 m. palikusiu prezidentu Antanu Smetona. Klivlendo mieste vykusio susitikimo su tautininkais metu buvęs prezidentas net ranką paspaudė šalia stovėjusiai mergaitei, savo tautiečių dukrai. Šitą susitikimą moteris pamena iki šiol, nors nuo tos dienos prabėgo beveik 80 metų.

Išgirdusi, jog Ukmergės krašotyros muziejui priklausančiame dvare, esančiame Užulėnio kaime, steigiama Lietuvos prezidento Antano Smetonos biblioteka-skaitykla, ji vėl prisimena Balzeko muziejų Čikagoje, kuriame pažada būtinai paieškoti medžiagos būsimai skaityklai. Papasakoti apie šią iniciatyvą savo bičiuliams, JAV gyvenantiems lietuviams, paieškoti bendraminčių. Ir, žinoma, nepamiršta dovanų: į Ukmergę grįžtame su glėbiu knygų iš p. Pranutės namų bibliotekos.

Dar vienas suvenyras – nedidelė senovinė indauja, papuošta jos mamos Emerencijanos Paulikaitės-Vilimienės nertomis staltiesėlėmis, kurioms – daugiau nei 120 metų. „Tokių tikriausiai būtum atradęs ir prezidento Antano Smetonos namuose“, – šypsosi Pranė Šlutienė, neabejodama, kad šie praeities reliktai gali puikiai pasitarnauti ir būsimajai skaityklai muziejuje.